

Præsten Johannes Green i Agger ved Christiania.

Om denne i sin Tid mærkelige Mand har Professor L. Daae i Theologisk Tidsskrift for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge, VII, 354 ff., meddelt, at han var en Bondesøn fra Næs paa Romerige. Han var født 1708 og kom til Christiania for at blive Bodsvend hos en Kjøbmand; men da han i sit 19de Aar blev greben af en stærk Lyst til Studeringerne, lykkedes det ham at blive optaget i Kathedralskolen, hvorfra han 1730 afgik til Universitetet i Kjøbenhavn. 1733 fik han theologisk Attestats og blev Aaret efter Kapellan i Fron i Gudbrandsdalen. 1742 beskikkedes han til residerende Kapellan i Agger, hvor han omsider blev Sognepræst samt Garnisonspræst paa Aggershus, i hvilken Stilling han døde 1771. Han var en kundskabsrig og hæderlig Mand — den berømte Filosof Niels Treschow var dimitteret af ham og omtaler ham med megen Højagtelse — tillige var han en alvorlig kristelig Mand, der foranledigede en ikke ringe Opvækkelse i Christiania og Omegn, som endnu paakjendtes i Hans Hauges Tid. Da han imidlertid stod Herrnhuterne nær, bragte dette ham i flere Sammenstød med hans kirkelige overordnede, særlig Biskop N. Dorph, der gjentagne Gange anklagede ham for Kirkeinspektionskollegiet. I den anførte Artikel har Prof.

Daae meddelt en Række Oplysninger i denne Henseende fra Tiden 1739—47. Derimod har han ikke kjendt følgende Skriftvexel fra Aaret 1749, som er forefunden i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 93 Fol. og bestaar af det nævnte Kollegiums Skrivelse (i Udkast) til Green, samt dennes Svar. Stykkerne fortjene formentlig Meddelelse som et Bidrag til Kundskab om de religiøse Bevægelser i Midten af forrige Aarhundrede.

1.

• 23 Januar 1749.

Til Capellanen Joha[nnes Green i Aggers] Præstegield
i Christiania Stift.

Ærværdige og Vellærde Hr. Green!

Endskiønt vi vel hafde ventet, at Ed. Ærværdighed, efter vores for meere end halvandet Aar siden afladte udførlige Skrivelse til Dem, og Deres derpaa indkomne Erklæring og Løfte, havde efterhaanden søgt at ophæve Deres alt for store Connexion med Herrnhuterne og deres Tilhængere, samt vogted sig for med alt for megen Tillid at efterhenge alle deres vedtagne Principia, Skikke og Indretninger; saa og at De ei siden den Tiid havde befatted sig meere med Folk af andre Meenigheder, hvis Lærere De ei ere sat til at være, men henviist en hver til sin egen Sogne Kirke og foresatte Lærere; vogted sig for uforstaaelige og i vores Evangeliske Kirke ei antagne Talemaader, med hvis viidere bemeldte vores Skrivelse indeholder; saa maae vi dog ved tiid efter anden indløbende Efterretning erfare (1.) at Ed. Ærværd. ikke destomindre skal endnu gandske være hengiven til det herrnhutiske Væsen, have selv et Deres Barn i Herrnhut eller Herrnhag, og naar nogen kommer fra samme Stæder, adressere de sig til Dem, opholde sig incognito hos Dem, og ingen faaer det at viide, førend længe efter at de er reist derfra igjen. (2.) at i Almindelighed det herrnhutiske Væsen tager

saa stærk og øyensynlig til deroppe i Deres Bye, at i Stæden for nogle Aar siden en hver Elskere deraf syntes at frygte Herren i Eenfoldighed og Stilhed, besøgte Kirken hver i sin Meenighed, og naar de kom sammen, handlede med hinanden om hvad offentlig var lært og hørt, hafde Fortroelighed til sine foresatte Lærere, med viidere; saa er det nu bleven saa secterisk, at man har vedtaged og propagered visse forhen ubekiendte Satzer, antaget egne Talemaader, hvorpaa man strax kan kiende en herrnhutisk sindet, om man end ikke kiender hans Person: at man holder sig til visse Folk allene, afsondrer sig fra andre, og har ingen Fortroelighed til sine egne af Kongen beskikkede Lærere: at naar de merke, at een eller anden, end og Confirmationsbørn af anden Meenighed, ere af deres Lærere bragt til nogen alvorlig Eftertanke i Salighedens Sag, bevægede og opvagte, søge de strax ved allehaande Leiligheder at overtale dem til at søge Ed. Ærværdighed, og naar de saa dertil lade sig overtale, miste de al Fortroelighed til de andre Præster, skjøtte ei meere om at høre dem, besøge ei deres egen Kirke tiere, end naar de søge Skrifte Stolen og Alteret, og at endda adskillige, naar de giøre dette, vise en kiendelig Letsindighed ved Lader og Geberder ved denne Forretning. Forældre kunde ei heller, uden at bruge største Alvorlighed, faae deres Børn til at søge Kirke med sig, ja naar Tiunde vil stæde sig i Tieneste, betinge de sig der forud, at de maae paa visse Tii[der gaae til] Aggers Kirke. Hvortil kommer, at de, der saaledes eengang er kommen ind i saadan Connexion, ikke lettelig komme ud deraf igien, men at enhver af dem, Student, Husfader, Husmoder, Tiunde, paa alle Maader søger at propagere det herrnhutiske Væsen. Og endelig (3.) at Ed. Ærværdighed skal endnu blive ved iblandt at bruge sønderlige og uforstaaelige Talemaader, som tildeels støde an imod vores Evangeliske Lærdom udi den hellige Skrift og den Augsborgiske Confession, som De dog udi Deres ommeldte forrige Skrivelse for retteligen har declarered

at være Deres normam credendorum et faciendorum, og som De altid ville gjøre god Reede og Rigtighed for.

Naar vi nu over det foregaaende gjøre ikkun i Almindelighed denne Reflexion, at Ed. Ærværd. er, vil være og blive en Lærere i vores Evangeliske Kirke, og dog i mange Ting fraviger dens Lærdom og Ritualia, og derimod vedhænger endeel herrnhutiske Satzer, søger og giver Anledning til at udsprede dem, og altsaa er Aarsag i, at et Slags Sectererie bliver indført i det mindste nogle Stæder; saa see vi ikke, hvorledes saadan Omgang kand concilieres med den Idée, man bør have om en retsindig Evangelisk Lærer, og hvorledes Eders Ærværdighed ved saadan Beskaffenhed kan gotgiøre, at den hellige Skrift og Augsborgske Confession, hvortil bør føyes disse Rigers Ritual, er Deres eeneste norma credendorum et agendorum; hvorudover vi kunde have Anledning nok til for os at indkalde Ed. Ærv. og lade Dem gjøre Reede for Deres Troes Bekiendelse, om vi ikke endnu bar Ømhed over den gode Intention, vi til datum have bemærket hos Dem, og derfor nødig ville gribe til saadanne Middel, som gjør Dem meere fordægtig. Og i denne Henseende er det vi endnu hellere trediegang ville i Venlighed erindre og formane Ed. Ærværd., at De alvorligen ville overveie hvis vi her have skrevet, og tilmelde os Deres Erklæring derpaa. Hvortil vi endnu legge dette, at Ed. Ærværd. ville derhos søge at befrie sig fra det præjudicio, at man her ikke skulde have fuldkommen Begreb om de herrnhutiske Lærdomme og Indretninger, og tillige indsee, hvad Hensigt dermed haves, og hvad farlige suiter det vil drage efter sig her i Rigerne, om dette sectereriske Væsen bliver ved at udbrede sig, da Ed. Ærværd. kunde blive Gud og Kongen ansvarlig til et Schisma i Kirken, som omsider maa befrygtes. Vi forblive næst Guds Naades og den hellig Aands Oplysnings Tilønskning

Ed. Ærværd. tjenstberedvillige.

2.

Høy-Velbaarne!

Høy-ædle og Velbaarne, Høyærværdige!

Naadigste, Naadige og Høygunstige

Herrer!

Ved skrivelse af 23. Januarii sistleeden maae jeg atter effter indkomne relationer see endeel store og svare Beskyldninger over mig, der skulde gjøre mig ligesaa uværdig som udygtig til at staae som en evangelisk Lærere i det hellige æmbede, som Gud og Kongen allernaadigst har betroet mig, og i hvilket jeg dog indtil denne Dag har tjent mine Fædres Gud med all god samvittighed og med kjændelig frugt paa mange Sjæle, hvis liv er vel nu skjult med Christo i Gud, men naar Christus, vort liv, aabenbares, skal og vi aabenbares og blive kjendte, ja vor heele sag blive legitimeret. Jeg seer ikke, at jeg denne gang har nødig at incommodere mine naadigste og høygunstige Herrer med at besvare hver post især, men kand referere mig til min forrige skrivelse og Besvarelse, hvori jeg har declareret, ligesom jeg og endnu sanctè declarerer den Hellige Skrift og de Symboliske Bøger for min norma credendorum et faciendorum, og det skal komme mine andklagere haardt at staae, om de skal æskes til at beviise, at jeg i ord, talemaader, skikke og indrætninger viiger derifra eller handler derimod, men jeg skal altiid staae inde for (nil curans, qvod accusanti et affirmanti incumbat probatio) fra min side at beviise, at det, som mine anklagere i min troe, lære og omgængelse kalder Herrnhutisk, secterisk, schismatisk, er godt Prophetisk, Apostolisk, reent Evangelisk, ægte Lutherisk. Jeg vil give en kort idee om min troe og lære: Jeg prædiker Jesum Christum, Guds ævige Søn, som er bleven menneske, har igjennem mangfoldige liidelser paa Sjæl og legem, ved Blods udgydelse og kaarsens død giort en ævig forsoning for all verdens synder og forhvervet alle mennesker syndernes forladelse,

rætfærdighed og ævig salighed. Jeg viiser derfor alle mennesker til dette Guds lam, som er slagtet og har købt dem til Gud med sit Blod. Jeg forsikrer alle mine Tilhørere, at naar de i en sand erkjendelse av deres faldne, syndige, uformuende tilstand søger og paakalder denne eeneste all verdens Frelser, skal de befinde, at han har et meer end Moders hjerte til arme syndere, og skal skenke dem deres synders forladelse og sin ævige rætfærdighed og vished derom i deres egne hierter til deres fulde trøst og glæde og ævig saligheds forsikring. Jeg lærer, at saadane Sjæle dernæst maae stedse som uformuende syndere holde sig av ganske hjerte til denne deres Frelser og hans Blod og Vunder, død og fortjeneste for at stedse meer og meer rodfæstes i troens Vished; de maae hos ham gaae ind og ud og finde føde, dicente ipso Christo, de maae, ligesom de ved hans saar ere helbredede, i dem søge dagelig at nyde nye leve-safft og krafft, effter det som en av vore Lutherske Kirkepsalmer med klare ord siger: Ja mod alting, som mig krænker, giver dine wunder krafft, naar sig hjertet i dem sænker, finder jeg nye leve-safft (En miras loqvendi formulas: Wunder: Hjertet skal sænke sig i Jesu wunder: hjertet skal i dem finde leve-safft). Jeg lærer, at de i vor Frelser og i hans Blod og fortjeneste maae og stedse søge og finde krafft til helliggjørelse og alt godt, effter Christi ord Joh: 15. v. 4. 5. 6.: Bliver i mig; ligesom Greenen ikke kand bære frugt, uden den bliver i Viintræet, saa kand I ikke heller, uden I bliver i mig etc.: Jeg lærer, at hvor dette ikke virkelig gaaer for sig, der er alle selvformeente gode gjerninger, all selvdarbeidet Christendom ganske forgjæves, i hvor godt skin den end kunde have, og i hvor godt den synes at være effter Guds ord og Villie. Act: 4. Es: 64. Kort alle Sjæle maae effter min lære som syndere komme til det Nye Testaments Midlere Jesum og til Bestænkelsens Blod, som taler bædre ting end Abels. NB. En Herrnhutismum! Jeg lærer fremdeeles, at de Sjæle, som paa denne Vej og maade

blive rætfærdiggjorte og faae den hellig Aands Vidnesbyrd derom i deres hjerter (Rom: 8. Den same Aand giver vor Aand Vidnesbyrd etc.) de maae ikke nu blive staaende i det gamle sind, men lade den salig gjørende naade lære dem at forsage det ugudelige Væsen, ja NB. ogsaa de verdslige lyster, som de see andre mennesker frit leve hen udi og kalde uskyldige fornøjelser etc. Derimod maae de ved naaden see at skinne som himmelske lys iblant den vanartede og forvendte slægt; og dette teer sig og kraftig i mange. En schisma! Dette er i korthed indeholden og virkningen av min Lære, og jeg sigter i alt til intet andet end til Sjælenes sande og grundige omvendelse til deres Sjæles hyrde og Biskop Jesum, og at de derpaa maa ved Guds krafft bevares i troen til saliggjørelse secundum verba Petri, og dertil bruger jeg ingen andre talemaader end dem, som did henhører og har Grund i de Prophetiske og Apostoliske Skrifter.

Skal nu denne Lære-maade (at mand gjør alvor av den Lærdom om vor Frelseres Jesu Christi dyre og allerhel- ligste blod og saar, død og ævige fortjeneste, og derved virkelig vinder Sjæle til ham) heede Herrnhutiske og i vor Evangeliske kirke ubrugelige og ubekjendte talemaader, saa er vist herligheden viiget fra Israel (som der blev sagt, da pagtens ark var tagen) saa har den Evangeliske Kirke paa den maade givet bort eller forliist sit allerædelste Klenodie, som vore troes bekjendere har saa tapperligen striidet for og saa omhyggeligen holdt over. Mand betænke kun effter Petri ord, hvorledes alle Propheter vidner om den Herre Jesu, og det i den orden, at alle, som troe paa ham, skal ved hans navn bekomme syndernes forladelse (som den første Grundsteen i hierterne til all den øvrige Christen- dom). Mand see kun ind i vore Symboliske bøger, hvad der overalt som hovedlære tracteres: Ex. gr. in apolog. confessionis pag. 165 heeder det: Hæc est summa prædica- tionis evangelii: arguere peccata et offerre remissionem peccatorum et justitiam propter Christum et Spiritum Sanc-

tum et vitam æternam, et ut renati benefaciamus; Luc: 24. 47. Prædicari in nomine NB: suo (Christi) *μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*. In artic: Smalcald: pag: 305: De hoc articulo cedere aut aliquid contra illum largiri aut permittere nemo piorum potest, etiamsi cælum et terra ac omnia corruant. Non enim est aliud nomen datum hominibus etc: Act. 4. Et per vulnera ejus sanati sumus. Es. 53. Et in hoc articulo sita sunt et consistunt omnia, qvæ contra Papam, diabolum et universum mundum in vita nostra (NB. non solum scimus, concedimus, sed) docemus, testamur et agimus. Qvare oportet nos de hac doctrina esse certos et minimè dubitare, alioqvin actum est prorsus, et Papa et diabolus et omnia adversa jus et victoriam contra nos obtinent. Sunt ipsissima verba. Vilde nu nogen nogen sige: hvilken Lutheraner negter vel dette? saa maae her med Billighed svares: Qvid juvat affirmare in thesi et negare in praxi? Ligesom det vel maatte staae i vore bøger som religions satzer og heede ræt, men ey gjøres alvor av at bære denne sag stedse op paa vore prædikestole og bringe mennesker ind saaledes i denne saligheds vej og orden, at det skal komme til at tee sig krafftig i deres baade ind- og udvortes sande og levende forandring effter Guds klare ord. Jeg maatte ræt høre av mine Andklagere, om de grundig seer og tager til hiertet, at vi lever i en fordærvet og forfalden Christendom? quod et oculis et auribus patet; inde perpetuæ omnium emunctæ naris Pastorum qverelæ.

Dernæst maatte jeg høre av dem, enten mand bør see at bringe forfaldne og uigjenfødde mennesker først paa rætfærdiggjørelsen eller paa helliggjørelsen? Guds ord og vore Theologi giver rætfærdiggjørelsen primum ordine locum; primò justus, deinde sanctus. Hoc positò, maatte jeg høre, ved hvad lære mand skal bringe uomvendte mennesker til at søge og bekomme deres rætfærdiggjørelse? mon ikke ved den dyre lære om Jesu og hans allerhelligste blod og fortjeneste som den eeneste grund til rætfærdighed

og salighed. Ja skal det og med de omvendte og rætfærdiggjorte Sjæle komme til noget reelt i helliggjørelsen, saa maae sine dubio Christus med hans blodige lidelser og død som og hans hellige eksempel idelig males dem for øyene som det, hvorav de skal tage al krafft: 1. Cor. 1. Christus er bleven os av Gud til viisdom, rætfærdiggjørelse, helliggjørelse etc: Joh. 15. Uden mig kand I slæt intet gjøre. Skal nu denne modus procedendi i æmbetet heede Herrnhutisk, saa var det at ønske, at alle lærere i sandhed vare saadane Herrnhuter. Skal de troendes forandring i deres sind og omgængelse effter Guds ord og deres avhold fra at være ligeskkede med denne verden i henseende til et frækt og kjodeligt, sikkert og lunket levnets fremdragelse, selv tagen frihed i de verslige lyster, som skrifften med klare ord forbyder de igienfødde, heede Schisma, da de dog for resten omgaaes med alle andre kjærligen og borgerligen, da var det at ønske, at dette Schisma maatte begynde at tee sig kraftig i alle lande og i enhver meenighed; det er jo godt, at de rætskafne kand blive aabenbarede og kjendte, at og andre kand overbeviises ved deres omgængelse og faae andledning til omvendelse. Andet Schisma, nemlig *propriè sic dictum*, følger ikke av min Lære. Jeg kand vidne for Gud og den Herre Jesu, som vidnede den gode bekjendelse etc., at jeg er en hadere av alt secterisk væsen, som med rætte fortjæner dette navn; nam non latet me effectus menti ac scopo Christi contrarius; men, qvi benè distingvit, bene docet, derav følger ikke, at jeg gjør eller kand gjøre mig dem liig, som ej omgaaes i Christi sind og effter hans eksempel. Jeg undrer dog, om mine andklagere ere saa døde og uempfindlige i deres sind og samvittighed, at de aldrig forestiller sig, hvor uforvarsligt det er at paakaste de ædelste Guds sandheder og frugten derav med nogle forhadte Spotte-navne for at derved gjøre just den lære fordægtig og forhadt, ved hvilken menneskene skulde forhjelpes til en sand omvendelse, frelse og salighed. Nu det er for mig lige meget, men jeg ynker

dem. Jeg veed, paa hvem jeg troer, og er vis paa, at han skal bevare det, jeg har nedlagt, hos ham til paa den dag; imidlertiid lever jeg i Jesu Christi Guds Søns troe, som har elsket mig og givet sig hen for mig, og er stedse, invitå qvamvis invidiå, glad og ubekymret i hanem udi alle ting. Jeg maae underdanigst avbede, at jeg dog er bleven vidløftigere end jeg tænkte. Jeg overlader alting til mine naadigste og høygunstige Herrers rætsindige overvejelse for Herrens Aasyn, recommenderer mig underdanigst Deres naadige Bevaagenhed i den sag, som ikke er min, men den Herres, for hvis Domstol vi alle staar, og forbliver i øvrigt med all underdanighed og soumission

Høy-Velbaarne

Agger d: 8. Februarii

Høyædle og Velbaarne

1749.

Naadigste og Høygunstige Herrers
underdanigste og allerydmygeste tiener
Johannes Green.

Udskrift: Til Det Kongel: Allernaadigst andordnede
Kirke-Inspections Collegium underdanigst
a Kiøbenhavn.

I Personalhistorisk Tidsskrift V, 217—22 har Pastor D. Thrap meddelt et udførligt Uddrag af den Selvbiografi, som Hr. Johannes Green har indført i Kaldsbogen for Aggershus Slotsmenighed. Af denne fremgaar, at hans Opvækkelse var foregaaet under et Ophold i Kjøbenhavn 1741; men man ser ogsaa, at han i sine ældre Aar fik Øje for, at de gudelige Forsamlinger, som han en Tid havde lagt megen Vægt paa, ikke vare uden Misligheder, hvorfor han efterhaanden opgav dem, og »udvalgte nogle (enkelte) at omgaas med til videre Opbyggelse«.